

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0162-7011>

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Криза сучасного українського суспільства торкається різних сторін соціального життя, але всі спроби проведення прогресивних реформ не досягають мети через загрозливий рівень корупційної злочинності, яка подібно спруту проникає в найменші щілинки, вражає весь державний організм, унеможливує його здоровий функціональний розвиток, створює реальну загрозу національній безпеці. Особливо небезпечним, на нашу думку, є взаємозв'язок політичної, організованої та економічної злочинності, а також загрозливо – толерантне ставлення суспільства до корумпованості різних сторін життя, коли корупція з аномалії поступово перетворюється в норму поведінки

У нещодавно проголошеній Президентом України П. Порошенком Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», а також у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» розвиткові вітчизняного наукового потенціалу відведено чільне місце. Наука має стати одним із основних елементів вирішення масштабних завдань модернізації країни, забезпечення відповідного рівня її обороноздатності й національної безпеки [1, с. 7].

Протидія корупції на державному рівні є першочерговою задачею, яка не може бути успішно вирішена одноразовими, короткочасними компанійськими актами. Як свідчить історична практика, ця діяльність повинна носити системний, широкомасштабний багаторівневий характер, опиратися на глибоке вивчення соціальних законів розвитку суспільства. І, безумовно, саме наукове осмислення цих глибинних процесів, їх різностороннє дослідження слугує міцною основою подолання кризи функціонування існуючої системи протидії злочинності.

Як справедливо зазначає О. М. Литвинов, добре відомо, що ефективність боротьби зі злочинністю залежить від ступеня наукового забезпечення та аналітичного супроводження на усіх рівнях, інтенсивності взаємодії вчених і практиків різних дотичних галузей науки у справі формування узгодженого інтегрованого цілісного наукового продукту. Негативні процеси і тенденції, які відбуваються в Україні, вимагають постійного наукового відстеження, глибокого і детального дослідження криміногенної обстановки, внесення відповідних коректив у стратегію і тактику протидії злочинності [2, с. 6].

Юридичне нормування кримінологічної практики, як актуальна проблема концептуального вирішення, сприяє регулятивності, стабільності, визначеності й системності у сфері кримінологічних відносин. Саме тут наявна прикладна завершеність у кримінології – її правотворчості та правозастосу-

ванні. Як фундаментальна наука про злочинність вона пронизує всю правову сферу в межах предмета свого дослідження. Кримінологічні дослідження як форма наукового пошуку й поширення його результатів на подальше пізнання природи механізму правового регулювання, відіграє в цьому механізмі програмно-впорядковану роль, визначає стратегію боротьби за посилення соціальної ефективності галузей права, що регулюють питання, пов'язані з боротьбою зі злочинністю [3, с. 79–80].

Наукове осмислення проблем протидії корупції обов'язково трансформується в наукове дослідження, що охоплює комплекс різносторонніх заходів правового, управлінського, політичного, економічного, морально-етичного планів. Такого роду дослідження передбачає з'ясування сутності корупції та її ознак, детермінаційний комплекс, стратегію і тактику системи протидії корупції на державному рівні, формування нового світогляду громадян, що базується на несприйнятті корупції як обов'язкового елементу існування суспільних відносин, формування нової моралі держслужбовця, підвищення авторитету влади, вдосконалення законодавства про відповідальність за корупційні діяння.

Як слушно зазначає М. І. Мельник, належне наукове забезпечення передбачає організацію наукових досліджень з проблем запобігання та протидії корупції, приведення їх до певної системи, розроблення нових пропозицій, наукових методик і рекомендацій з цих питань, раціональне їх запровадження у практику, прогнозування та науковий аналіз ефективності застосування форм і засобів боротьби з корупцією, а також моральне і матеріальне заохочення авторів цих досліджень є необхідною умовою підвищення ефективності цієї діяльності [4].

Як було відмічено раніше, протидія корупції повинна здійснюватися на державному рівні. Саме політична воля є вирішальним фактором ефективності протидії корупції. Тому надактуальною постає проблема наукового супроводу державних програм протидії злочинності. Нажаль, досягнення науки при проведенні модернізації українського суспільства використовуються не в повній мірі. Хоча досвід проведення успішних модернізацій в європейських країнах та сучасна демократична практика засвідчують важливість залучення до процесу формування державної політики науково – експертного середовища, що дає можливість ґрунтовного, незаангажованого аналізу всіх підходів і пропозицій щодо змісту, напрямів формування програм розвитку країни та отримання потужного наукового ресурсу на різних рівнях їх розробки, публічного обговорення й здійснення [5, с. 202–203].

Підводячи підсумок, слід сказати, що наукове забезпечення протидії корупції є одним із важливих елементів системного цілеспрямованого впливу на це небезпечне явище. Воно включає в себе організацію комплексних наукових досліджень з проблем протидії корупції, розробку нових мето-

дик, рекомендацій, впровадження їх в практику, проведення кримінологічних експертиз на державному рівні при підготовці законодавчих актів, спрямованих на протидію корупції, прогнозування та науковий аналіз ефективного застосування форм і методів цієї діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Науково-дослідницька діяльність студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів: довід. молод. вченого/уклад.: А. В. Байлов, О. М. Литвинов, В. В. Чумак. Харків; ХНУВС; Тім Пабліш Груп, 2016. 363 с.
2. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і Безпека*. 2015. № 3 (58). С. 6–10.
3. Василевич В. В., Джужа О. М. Головні напрями розвитку сучасної кримінології. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 71–81.
4. Мельник М. І. Наукове забезпечення антикорупційної діяльності в органах державної влади. Київ. Основа, 1999. 22 с.
5. Логунова М., Пшеничнюк О. Наукове забезпечення процесу формування й реалізації державної політики в умовах модернізації українського суспільства. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. № 4. С. 201–210.

Одержано 13.02.2017

Владислав Ігорович ШКОЛЬНИКОВ,

здобувач вищої освіти ступеня «магістр»

Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

Науковий керівник: Калиновський Олександр Валерійович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Значення кримінального аналізу у протидії корупційним злочинам зводиться до того, що працівник (аналітик) правоохоронного органу України може ідентифікувати та забезпечити спостереження взаємозв'язків між даними щодо злочинів та іншими відомостями, потенційно пов'язаними із злочинами з метою забезпечення вчасного відвернення загрози вчинення злочину чи аналітичної підтримки досудового розслідування та здійснення оперативно-розшукової діяльності.

На практиці кримінальний аналіз забезпечує підтримку проведення окремих слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, здійснення оперативно-розшукових заходів; визначає тактику та методику ведення оперативно-розшукових справ, досудового розслідування з точки зору їх удосконалення; визначає сферу інтересів злочинців; встановлює психологічні особливості злочинця, структуру і роль конкретного організованого злочинного угруповання.

Окремим напрямом кримінального аналізу є виявлення злочинів, в т.ч. корупційних. Так, в структурі Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) діє Управління аналітики та обробки інформації, яке відповідає не тільки за аналітичну підтримку детективів при досудовому розслідуванні, але і за виявлення інформації про злочинну діяльність. В даному управлінні працюють детективи, які здійснюють заходи із збору інформації (даних), її обробки та аналізу на предмет виявлення ознак кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ.

Наприклад, для виявлення злочинів, передбачених ст. 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366, 368, 368², 369, 369², 410 КК України, детектив НАБУ здійснює аналіз інформації з різних джерел. Джерелами інформації для кримінального аналізу можуть бути бази даних, звіти недержавних громадських організацій, дані з приватного сектора, наукові доповіді, інші відкриті інформаційні джерела, включаючи журнали, звіти, документацію (наприклад, рішення, заяви, загальні доповіді, бюлетені, протоколи засідань та довідкові документи) підприємств, установ, організацій, матеріали кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ тощо. З практики діяльності правоохоронних органів належний аналіз фінансових операцій, інформації з основних державних реєстрів та баз да-

них (Єдиний державний реєстр податкових накладних, АС «Є-Казна», Реєстру суб'єктів ЗЕД тощо) дозволяє виявляти схеми легалізації.

Корупційні кримінальні правопорушення є найбільш розповсюдженими формами предикатного злочину, передбаченого ст. 209 КК України. Тому, аналіз фінансових дій окремих суб'єктів господарської діяльності детективами (аналітиками) правоохоронних органів дозволяє в подальшому встановити склади корупційних злочинів. Це так званий «рух від зворотного», коли детектив (аналітик) через здійснення збору, обробки та аналізу інформації про вже вчинені підозрілі фінансові операції чи інформацію про підозрілу діяльність конкретного суб'єкта господарювання може встановити факт вчинення не тільки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), але встановити потенційний факт привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) тощо.

Відмінність фінансового моніторингу (аналізу) від кримінального аналізу полягає в тому, що детектив Управління аналітики та обробки інформації НАБУ здійснює самостійний пошук або перевірку інформації, отриману внаслідок оперативно-розшукових заходів, про протиправні діяння окремих осіб та груп. Як правило в даних випадках діяльність детектива регламентується Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» або Кримінальним процесуальним кодексом України, якщо відповідні відомості внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Натомість фінансовий моніторинг проводиться відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», суть якого полягає в здійсненні Держфінмоніторингом України заходів із збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що подаються суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо.